'האם עוד יהודים אנחנו'

האם תעצב היהדות בישראל את החיים הציבוריים והפוליטיים על פי ההלכה או שתסתפק במרחב מגודר משלה במדינה החילונית? קריאתו של ע. א. סימון להסיג את הדת מהספירה הפוליטית כדי לאפשר התחדשות של חיים דתיים אותנטיים נדחתה בתוקף. אבל העמדה שהציג פותחה עד קצה־הגיונה־הפנימי ושוכללה לכדי משנה הגותית שלמה בידי ישעיהו ליבוביץ.

אבי שגיא

"האם עוד יהודים אנחנו" היא כותרת מאמר שכתב עקיבא ארנסט סימון בלוח הארץ בשנת תשי"ב. מאמר זה עורר בזמנו הדים רבים בתוככי הציבור הציוני הדתי. הוא קרא תיגר על דרכה המסורתית של הציונות הדתית, חייב אותה להתבונן מחדש במפעלה ההגותי־מעשי ולהתמודד עם השאלה: האם היא יכולה להמשיך בדרכה המסורתית או שעליה לחולל תמורה עמוקה בדרך זו? הציבור הציוני־דתי לא יכול היה להתעלם מהאתגר שהעלה סימון, בין היתר מפני שזה הוצג על ידי אדם מאמין, בשר מבשרה של הציונות הדתית. התגובה האופיינית ואותה אנתח בהמשך, היתה דחייה מוחלטת של עמדת סימון כבלתי קבילה מבחינה דתית. תגובה אחרת, מאוחרת אמנם, זו של ישעיהו ליבוביץ, נענתה לאתגר של סימון. ליבוביץ, שהיה בראשית שנות החמישים אחת הדמויות החשובות בחוגי הציונות הדתית בכלל ובקרב חוגי הקיבוץ הדתי בפרט, היה בין אלה שביקר סימון במאמרו. אבל היה זה דווקא ליבוביץ, באמצע שנות החמישים שהרחיב, שכלל ופיתח את ההצעה שהעלה סימון לכדי משנה הגותית שלמה, שגילמה תפנית בהגותו. סימון וליבוביץ נותרו בשולי המחנה הציוני־דתי, וליבוביץ, אף יותר מסימון, איבד בעיני ציבור זה את מעמדו המיוחד. אובדן זה כִּרסם בלבו עד יום מותו. התגובות למאמר, ישירות ועקיפות כאחד, מלמדות על הלכי הרוח הממשיים והאפשריים בקרב אישים וזרמים בציונות הדתית.

סימון הבחין במאמרו בין שני דגמים טיפוסיים של דתות: דת בעלת מבנה קתולי ודת בעלת מבנה פרוטסטנטי. הדת מהסוג הראשון היא דת טוטאלית, החובקת את מכלול החיים המעשיים והחברתיים של היחיד ושל החברה, ואין היא מכירה בלגיטימיות של מדורי חיים אוטונומיים שאינם כפופים לדת. בניגוד לה, דת בעלת מבנה פרוטסטנטי מתבטאת

> בהטעמת יתר של ערך הפרט, בזיקתו הישירה אל האל ובגאולת נפשו בכוח האמונה, שהיא בראש וראשונה פעולת היחיד בתחומו... בדת "פרוטסטנטית" מובהקת וטיפוסית מאבדים המעשים הטובים את תכונות המצווה המקודשת, והם יוצרים תחומי תרבות המנותקים מן הדת ניתוק גמור או חלקי (סימון 1983, 10).

סימון טוען כי בבסיסה היהדות ההיסטורית היא קתולית. עובדה זו מגולמת באופיה הנורמטיבי המקיף והחובק־כל של ההלכה. ואולם לדעתו שני משברים גרמו להחלשתה, שלא לומר להכרעתה, של הדת היהודית ה"קתולית". הראשון התחולל בתקופת ההשכלה, עת איבדה הדת היהודית את "שלטונה המוחלט" (שם). השני הוא בעצם צמיחתה של הלאומיות הציונית המודרנית. לאומיות זו שמה קץ "בפועל ממש" (שם) לשלטונה של הדת היהודית. עוצמת כישלונה של היהדות ה"קתולית" העמיקה סמוך לקום המדינה ולאחר מכן, ככל שהחברה בישראל התארגנה כחברה עצמאית המווסתת את פעילויותיה בהתאם לתכליות של חברה חילונית־מודרנית. סימון מצביע על שורת תחומים שאינם כפופים כלל ועיקר לצורת הארגון הטוטאלית של הדת היהודית, כגון הכלכלה, החברה והצבא. כל המוסדות הללו הן יציר כפיה של החילוניות, וההתייחסות הדתית אליהם היא "כמעט תמיד לאחר המעשה, אם להדביק עליו את תו הכשרות מטעמה דרך תוספת או חיקוי, אם להוכיחו על פניו בשל חילול הקודש שבו" (שם, 21). גם במקום שהציבור הדתי נרתם ונוטל חלק פעיל וממשי באורחות חייה של החברה המתהווה, הוא עושה זאת דור לאחר הציבור החילוני.

עוצמתה של הביקורת כוונה דווקא כלפי הציבור שסימון היה בשר מבשרו, ובתקופות מסוימות אף שותף להנהגתו הרוחנית – החלוצים הדתיים יוצאי גרמניה שייסדו את הקיבוץ הדתי, שנות דור לאחר היווסדות התנועה הקיבוצית הכללית. אין הוא בז למפעלם, הוא רואה בו מפעל ראוי לתהילה. אבל הוא בא חשבון עם ציבור זה. מצד אחד, הקיבוץ הדתי מאמץ את הדגם של יהדות "קתולית". הוא חותר לאינטגרציה ולהפנמה של הערכים הסוציאליסטיים־ציוניים בתוך התורה והמצוות. מצד אחר, הוא מכונן את חייו כקהילה סגורה המתמודדת עם השאלות הדתיות־הלכתיות האופייניות לה, על חשבון השאלות הכלליות של יחסי דת־מדינה. הצלחתו של הקיבוץ הדתי באה על חשבון שותפותו בחיי החברה כולה. הוא מבודד את עצמו מהחברה הישראלית כולה ומוותר על "עקרון הערבות הדתית ההדדית הכוללת את העם כולו" (שם, 29). סימון רואה

1955 מחרימים גיליונות של העיתון מקיוסקים. אבא חושי ירכוש אהדה ומודעות בשבועון חיי שעה, ויחלק אותו חינם לפועלי הנמל, מעוז תמיכתו. איומים הדדיים בין הצדדים שבעקבותיהם, כנראה, יונחו שני מטעני חבלה במערכת העולם הזה. הראשון (28.5) לא יתפוצץ. אבנרי ידרוש להעמיד שמירה על העיתון ועל בית הדפוס שלו, יקשור את המטען לחושי אבל יסרב להסגיר את המקור שלו ולכן תוסר השמירה מעל העיתון. ב־31.5 יונח מטען שני ויתפוצץ. שמועות יאשימו את אנשי העיתון בהנחת המטען וישמשו עילה לתקוף אותו בעיתונות היומית ובכנסת, בין השאר, באשמת היותו עיתון פורנוגרפי "מן הסוג הקשה, המזיק והמשחית ביותר". משה שרת ייחלץ להגנת העיתון. *18 >* שר המסחר והתעשייה, פנחס ברנשטיין, מאשים כי שרי ממשלה, שאינם חברי מפא"י, נתונים להאזנה. *29 >* ראש ממשלת בורמה, אונו, הגיע לביקור רשמי בישראל.

+ מסכות, תוכנית פנטומימה שנייה של שייקה אופיר בקאמרי. בין הקטעים: יפתח הגלעדי, תמונות מאלבום העלייה השנייה ומשחק השחמט בין העמים.

"סכנה אורבת – מבפנים!". פרסום בהוצאת שורת המתנדבים, תל־אביב.

יוני *6 >* גמאל עבד אל נאצר מציע לכונן אזור מפורז בגבול עזה. *8 >* רשימה חדשה בבחירות לכנסת, הרשימה הישראלית, מורכבת משני יהודים, שני ערבים ודרוזי: מאיר פלד, נעים טריף, אליאס מעמר, סעיד חמדון ושלמה גבאי. בין החותמים למען הרשימה ערבים ויהודים, רבים מהם עולים מעיראק. *22 >* בית המשפט המחוזי בירושלים מזכה את מלכיאל גרינואלד מרוב ההאשמות נגדו וקובע כי ישראל קסטנר "מכר את נפשו לשטן". > אמיל חביבי שואל בכנסת מדוע נדרשים מורים ערבים להשיב בבחינות השלמה האם הם תומכים בהקמת רשימות ערביות נפרדות, ומה דעתם על ישיבתו של בן־גוריון בשדה בוקר. *28 >* הצעת אי־אמון של חרות ומק"י, בעקבות החלטת פרקליטות המדינה לערער על פסק הדין במשפט קסטנר. הציונים הכלליים נמנעים מהצבעה ומביאים להתפטרות ראש הממשלה, משה שרת. למחרת מורכבת ממשלה חדשה ללא הציונים הכלליים, בראשותו של שרת.

+ מופיע עכשו ובימים האחרים, ספר שירים ראשון של יהודה עמיחי. > הנפש הטובה מסצ'ואן מועלה בקאמרי. > הוועדה לביקורת סרטים ומחזות קובעת כללים חדשים הפוסלים יצירות שמשתמעת מהן פגיעה בדת ובמסורת, זלזול במוסר, או שמופיעים בהן מעשי רצח וניבולי פה, מעשי זנות או סטיות מיניות.

יולי *17 >* בתיווך השגריר האמריקני אריק ג'ונסטון מושגת הסכמה בין ישראל, סוריה וירדן על חלוקת המים ביניהן. טיוטת ההסכם לא תפורסם והחתימה תסוכל לאחר חודשים של דיונים. *23 >* פצצה מאולתרת הונחה סמוך לדלתו של ישראל רוקח, מנהיג הציונים הכלליים. פצצה המצטרפת לשורה של פצצות שהתגלו בשבועות הקודמים, כמו בהופעה של זמרת יידישאית, בנאום של ראש עיריית תל־אביב. *26 >* בחירות לכנסת השלישית. חרות מכפילה את כוחה, זוכה ב־15 מנדטים והופכת למפלגה השנייה בגודלה, אחדות העבודה זוכה ב־10 מנדטים, מפא"י והציונים הכלליים יורדות בכוחן. משמעות התוצאות: ניצחון ל"אקטיביסטים". *27 >* מטוסים בולגריים מפילים מטוס נוסעים של אל־על מעל שמי בולגריה. חמישים ואחד הנוסעים ושבעה אנשי הצוות נהרגים.

אוגוסט *7 >* הוקמה אוניברסיטת בר־אילן. > הקונגרס העברי העולמי הראשון נפתח בירושלים. *20 >* בעקבות ההתנכלויות ליהודים במהלך מאבקן של תנועות השחרור הלאומיות באלג'יריה ובמרוקו, מחדשת ישראל את תנועת העלייה מצפון אפריקה. תנועת החרות דורשת להגביר את זרם העלייה, ולבטל את הסלקציה; בחוגי הימין האזרחי דורשים לדון בשאלה אם אכן גברה הסכנה ליהודים. *28 >* אחרי חודש של תקריות בגבול הרצועה, מתחילות פלוגות "פידאיון" מצריות בפשיטות לתחום ישראל. מפקדי החוליות הם קצינים מצבא מצרים, החיילים הם מתושבי רצועת עזה ופליטים. *31 >* כוחות צה"ל פורצים לחאן יונס ומפוצצים מוצבים מצריים. ארבעים ושלושה הרוגים ערבים.

+ מופיע ספרו של אהרן אמיר ולא תהי למנוח ממשלה. > תיאטרון זירה מציג את בדלתיים סגורות, מאת ז'. פ. סארטר.

בתהליך בידוד זה סממן פרוטסטנטי מובהק, במובן זה שגוף אינדיווידואלי עוסק בגאולת נפשו ו"בתביעות אריסטוקרטיות של חומרה כלפי עצמו" (שם), אגב התעלמות מן הציבוריות הכללית.

להבדיל מהקיבוץ הדתי, סימון מוצא שני חוגים בולטים של "היהדות ה'קתולית' האחראית והדינמית במדינת ישראל" (שם): נטורי קרתא והחוג שהתגבש סביב ליבוביץ. הקבוצה הראשונה פתרה את המתח בין חברה מחולנת שהשתחררה משלטונה של הדת לבין התביעה הדתית הטוטאלית בוויתור על עולם המעשה. היא פרשה מן המדינה והחברה והתכנסה לתוך הווייתה. קבוצת נטורי קרתא מעדיפה שלטון זר על פני שלטון יהודי, שכן בכך היא משתחררת כליל מן האחריות בשל חטאי השלטון היהודי החילוני.

קוראיו של ליבוביץ עשויים להיות מופתעים מהכללתו של זה במסגרת תפיסה קתולית. אם יש הוגה יהודי מודרני המזוהה יותר מכל עם אוריינטציה "פרוטסטנטית", הרי זהו ישעיהו ליבוביץ, הממדר את תחומי החיים השונים ומפריד בין ההוויה הדתית לשאר תחומי החיים (שגיא 1995ב). יתרה מזאת, יותר מכל הוגה יהודי אחר בעת החדשה, ובוודאי בימי הביניים, העמיד ליבוביץ את הקיום הדתי על היחיד ועל הכרעתו הריבונית. ואולם, זיהוי זה מתעלם מהגותו המוקדמת של ליבוביץ, המשתרעת עד מחצית שנות החמישים, ומבטא את הצלחתו של ליבוביץ לטשטש את עקבותיה של הגות זו באמצעות הגותו המאוחרת. בהגותו המוקדמת נאבק ליבוביץ למען חידושה של ההלכה כדי שזו תוכל להיות היסוד המכונן והמעצב של מדינת התורה ה"קתולית". המעיין באסופת מאמריו הראשונה תורה ומצוות בזמן הזה (1954), יכול להתרשם כי ליבוביץ, כהוגה ציוני־דתי, מכיר בחשיבות המכרעת של הכנת התשתית למדינת התורה. לאחד המאמרים בקובץ ניתנה הכותרת "חינוך למדינת התורה". במאמר זה, המבוסס על הרצאה משנת 1943, מציב ליבוביץ, בדומה למאמרים אחרים מראשית שנות החמישים, את חידושה של ההלכה כפרוגרמה ציבורית. הוא רואה בצמצומה של ההלכה לחיי היחיד שריד להשקפת עולם גלותית, למציאות של היעדר שלטון יהודי. עתה מאיץ ליבוביץ בקוראיו הציונים־דתיים ליצור מערכת שלמה של נורמות ההולמות מציאות חילונית. במאמרו "השבת במדינה כבעיה דתית", הכלול בקובץ הנזכר, רואה ליבוביץ בבעיית הסדרת הלכות שבת למדינה חילונית־ריבונית "בנין־אב לכל גילויו של המשבר הדתי הממשי, שבפניו עומדת היהדות הדתית במדינת ישראל" (שם, 87). כישלון בפתרון מקיף של בעיות השבת פירושו שאין אפשרות לנהל את המדינה על בסיס התורה, ואת האפשרות הזו דחה ליבוביץ.

סימון הבין היטב כי המשמעות של עמדת ליבוביץ כפי שזו עוצבה באותם ימים פירושה הכנת המצע "לשלטון הדת במדינה" (סימון 1983, 35). לדעת סימון, גם אם ליבוביץ תוקף את הרבנות ואת הממסד הדתי על אוזלת ידם, הריהו מניח את הבסיס למשטר קלריקאלי בישראל (שם, 36). סימון מנהל ויכוח נוקב עם ליבוביץ. באופן מפתיע ומרתק, השיקול המרכזי שהוא מעלה נגד ליבוביץ לקוח מתוך ההיגיון הפנימי של השקפתה של הציונות הדתית, אותו דחה ליבוביץ. ליבוביץ, אומר סימון, מבקש לחולל רפורמה הלכתית, שמצד אחד לא תהפוך את ההלכה אמצעי לתכלית אנושית, ומצד אחר תאפשר את פתרון בעיות החיים במדינה חילונית. אבל כדי להשיג זאת, עליו לייחס למדינה עצמה משמעות דתית ולהבינה במונחים משיחיים (שם, 37–38).

סימון הריאליסט, שלא נתפס לחזונות משיחיים, ראה במסקנה זו סכנה חמורה. מסקנתו היא שגם תפיסה "קתולית דינמית" של הדת היהודית אינה מסוגלת להתמודד עם מציאות חילונית. בכנות ובבהירות מצביע סימון על כך כי "היהדות הדתית על כל חלקיה וכיווניה עומדת כיום לפני שוקת שבורה" (שם, 38). ליבוביץ וסימון היו שותפים לתחושה כי דת ישראל נמצאת במשבר לנוכח המציאות החדשה, אך הם היו חלוקים בדעתם בדבר דרכי הפתרון. ליבוביץ המשיך להחזיק במודל ה"קתולי" של הדת עוד שנים אחדות, ואילו סימון ביקש לחולל מהפכה ותפנית מיד. כאדם המחויב לתורה ולמצוות נראה לסימון שאין לוותר על עצם התפיסה ה"קתולית" של הדת היהודית. ואולם, למרות תפיסה בסיסית זו מציע סימון את המהפכה הדתית הנדרשת: "היהדות היא אמנם דת 'קתולית' מבחינה אובייקטיבית, אך לעת משבר זה אין לנו גישה אליה אלא הסובייקטיביות ה'פרוטסטנטית'" (שם, 42).

סימון מודע יפה לקיומם של זרמים "פרוטסטנטיים" בדת היהודית, למשל הגישות הרפורמיות, אבל כאדם המחויב לתורה ולמצוות הוא רוצה למתוח את הקו המבדיל בין הגירסה ה"פרוטסטנטית" שהוא מציע לבין הגירסה ההיסטורית שהוא מכנה "פרוטסטנטיות חלשה": "ההבדל בין פרוטסטנטיות זו ובין אותה יהדות 'פרוטסטנטית' חלשה... הוא בידיעה הברורה, שאין גישה אינדיווידואלית זו בגדר מטרה בפני עצמה, כלומר אינטרפרטציה לגיטימית של היהדות כמות שהיא, אלא רק אמצעי... שאנו נוקטים בחינת הכרח לא יגונה" (שם). ה"פרוטסטנטיות" אינה אפוא אידיאל דתי, אלא היערכות חדשה לנוכח המציאות החילונית וסימון מצביע על ערכה הכפול: ראשית, תהליך זה מתלכד עם רצונם של רוב אזרחי המדינה החפצים במדינה דמוקרטית בעלת אופי חילוני. שנית, על ידי סילוק ההיבט הפוליטי של הדת תתאפשר גישה חדשה וחופשית אליה. לשון אחר, תפיסה "פרוטסטנטית" עשויה לחולל דווקא את חידושם של חיים דתיים אותנטיים.

מאמר מזהיר זה של סימון הציב סימן שאלה גדול בדבר תודעתה העצמית של הציונות הדתית. הוא הצביע בתמציתיות על שני הדגמים הקוהרנטיים היחידים האפשריים לנוכח מציאות חילונית: הסתלקות משותפות בחיים הציבוריים נוסח נטורי קרתא, מכאן, ושידוד מערכות מקיף ופיתוח השקפה "פרוטסטנטית" מודרנית, המאפשרת מידורם של החיים, מכאן. כיצד הגיבה הציונות הדתית לאתגר שהציב סימון? האם היתה נכונה לבצע מהפכה דתית שנייה, לאחר המהפכה הראשונה שבעצם ההתגבשות של האתוס הציוני־דתי?

התשובה לשאלה ברורה, וההיסטוריה של הציונות הדתית עד לימינו היא עדות לה. גם אם גילתה ציונות זו נכונות מעשית להגמיש את

'רותי והספרות העברית', רומן מאת יצחק שניצר, סדרת הרומן הזעיר, תל־אביב.

1955 ספטמבר *19* > **נוסדת עיירת הפיתוח דימונה.** *27* > **הסכם אספקת נשק ממדינות הגוש המזרחי למצרים מעורר מתיחות בישראל. בעקבות יוזמה פרטית מוקמת קרן המגן, האוספת תרומות לחימוש הצבא. הקרן אינה מצליחה לאסוף את הסכום שהציבה לה כמטרה, ובתגובה ייחשפו בעיתונים שונים שמות עשירי הארץ שסירבו לתרום.** *30* > **התאחדות בעלי בתי הקולנוע מכריזה על שבוע הסרט הישראלי. בקולנועים מוקרנים סרטונים שהופקו בארץ, רובם של מינהל ההסברה.**

+ מופיעים: המדינה והרוח, ספר מסות מאת אהרן צייטלין; מאמש, סיפורים מימי החלטת החלוקה מאת דבורה בארון.

> תקליט אריך נגן ראשון מופק בארץ, משירי שושנה דמארי. > האופרה הישראלית מתפרקת.

אוקטובר *29* > **פשיטה ישראלית על מחנה מצרי בקונטילה. עשרה מצרים נהרגים ועשרים ותשעה נשבים. העיתונאים מוחים כי צה"ל מונע מהם מידע ומעביר את מירב הידיעות לעיתון במחנה.** *31* > **כינוס של אנשי האצ"ל לשעבר, בבית ציוני אמריקה, בניסיון לגייסם לפעילות למען תנועת החרות. בפתח הכינוס מחלקים תומכי ישראל אלדד כרוזי מחאה** "מה בפי מפקדי האצ"ל היום? לכוון תנועה לאומית או לנוון אותה? להיות אופוזיציה במשחק 'המדינה' או אופוזיציה למשחק 'המדינה'?".

+ רואים אור: צל הרים, רומן מאת חיים הזז; ברק בבוקר, ספר שירים מאת לאה גולדברג. > מתחיל דיון ציבורי גלוי על האפשרות שישראל תפתח ב"מלחמה מונעת" נגד מדינות ערב.

נובמבר *1* > **דוד בן־גוריון מציג את ממשלתו החדשה בפני הכנסת. קואליציה של מפא"י, אחדות העבודה, מפ"ם, הפועל המזרחי והמזרחי, והפרוגרסיבים.** *9* > **ראש ממשלת בריטניה, אנתוני אידן, מציג את תוכניתו לשלום במזרח התיכון. מציע שישראל תוותר על חלק מהשטחים שמעבר לגבולות תוכנית החלוקה, ביניהם שטחים בנגב שיאפשרו רצף ערבי בין אסיה לאפריקה. בן־גוריון דוחה את התוכנית.** *10* > **מכשירי האזנה התגלו בדירה, שמתארחים בה חברי הכנסת של מק"י בשהותם בירושלים. מאיר וילנר דורש לדון בכנסת במנגנון הבילוש של השלטון. הנושא מועבר לוועדת הפנים, שבדיקתה תאשר כי שירותי הביטחון אכן עוקבים אחרי חברי כנסת. המסקנות לא יפורסמו.**

+ אנו מחכים למראל (תרגום למחכים לגודו של סמואל בקט) מועלה בתיאטרון זירה.

דצמבר *1* > **בראיון בהעולם הזה טוען מנחם בגין כי על ישראל לכבוש את רצועת עזה, ולפתוח במבצע צבאי לחיסול חזית הדרום.** *11* > **לאחר פגיעות סוריות בשיט בכנרת, מבצעת ישראל פעולת תגמול גדולה נגד מוצבים סוריים. עשרות הרוגים סורים. הפעולה תוביל לגינוי ישראל במועצת הביטחון ולהתקוממות שרים, שקראו על הפעולה בעיתון. השרים יוצאים נגד "הגישה הדיקטטורית" של בן־גוריון.** *19* > **הממשלה מפרסמת תוכנית שלום, במסגרתה מוצעים פיצויים לפליטים, מעבר בין מצרים לירדן וחלוקה של מי הירדן.** *20* > **גיליון ראשון של כוכבי הקולנוע, דו־שבועון עם סיפורי חיים של כוכבי קולנוע.** *29* > **העולם הזה מכריז על תחרות בחירת צברית 1956. העיתון מחפש נערה שיופיה המלבב רחוק "מן היופי החלול של בובות הוליווד", ותוכל לייצג את "הטיפוס הישראלי החדש מבחינת דרך חייה, שאיפותיה, רמתה המוסרית, הופעתה החיצונית". התחרות מוצגת כתגובה למשבר הערכים הפוקד את הנוער והנטייה לרדוף אחר דימויים ריקניים. בתחרות נבחרה אופירה ארז [לימים אופירה נבון].**

+ סכנה אורבת מבפנים, חוברת שפרסם ארגון שורת המתנדבים, הפועל נגד השחיתות ולמען קליטת העולים במעברות. בחוברת האשמות מפורטות נגד גופים ואישים במנגנון השלטון. > ציונה תג'ר מציגה בבית האמנים בירושלים. > הבימה מציג את הטירה, על פי פרנץ קפקא. > מופיע ראשיתה של הדמוקרטיה הטוטאליטרית, מאת ההיסטוריון יעקב טלמון; דליקה באזור האש, רומן התבגרות אירוטי על רקע המלחמה, מאת יוסף בר. > הפריסאית, מחזה של אנרי בק, מוצג בתיאטרון זירה. > טוני בנט מופיע בזירהטרון.

"לוח הארץ" לשנת תשי"ב, 1951/52, הוצאת חיים בע"מ, תל־אביב.

דרישותיה ולהכיר במציאות חילונית, היא לא גילתה ועדיין אינה מגלה שמץ של נכונות לבצע שידוד מערכות נוסח סימון. מעניינת במיוחד התגובה הבוטה שהציע ישעיהו ברנשטיין, שהיה מראשי הדוברים בתנועת הפועל המזרחי ואיש תורה ועבודה. לכאורה, היה ניתן לצפות שאדם כזה, שהשמיע את קולה של הציונות הדתית הרדיקלית, שהיתה פתוחה לקליטת רעיונות חדשים, יגלה פתיחות רבה למהלך שהציע סימון. למעשה, הוא יצא נגד מהלך זה בתוקף רב, ודבריו שיקפו את תגובתה האופיינית של הציונות הדתית:

> אין דת ישראל ככל הדתות... [היא] אינה מוציאה שום שטח משטחי החיים מתחומה ומרשותה... וכל שרואה את היהדות בהווייתה המיוחדת, בשוני העמוק שבה, המבדילה מכל העמים ומכל הדתות, אינו יכול להשלים עם הפרדת תחומים בישראל ועם ייחוד תחום נפרד לדת ישראל בישראל, תחום בין התחומים השונים של החיים, פרט מן הפרטים... כל תפיסה אחרת, ואפילו דתית, אפשר לקרוא לה "פרוטסטנטית" אבל אינה יהדות (ברנשטיין תשט"ז, 146–147).

ברנשטיין מודע יפה לכך כי סימון מציע את המודל ה"פרוטסטנטי" למרות שאינו שולל את אופיה ה"קתולי" של היהדות. לדעת ברנשטיין, פתרון זה אינו אפשרי שכן יש בו "ויתור על התביעה הטוטאלית של הדת" (שם, 148), שפירושו הרס הדת היהודית. ואם סימון הצביע על כישלונה של היהדות להתמודד עם המציאות החילונית, מגלגל ברנשטיין את האשמה לפתחם של החילונים "שהתרחקו מדרכיה [של היהדות]" (שם, 147).

תגובתו של ברנשטיין מאלפת במיוחד משום שהיא אופיינית לדרכה של הציונות הדתית: אין היא מוכנה לקבל קיומה של מציאות חילונית בעלת ארגון ערכי ומשמעות עצמיים. דווקא התנועה הציונית־דתית, שחוללה תמורה כה עמוקה בעולם הדתי עצמו, כשלה בהתמודדותה עם המציאות החילונית. אין לברנשטיין או להוגים אחרים מן הציונות הדתית הצעות חדשות כיצד להתמודד עם מציאות חילונית; אין בידם מפתחות לשאלה מה יהא על הציוני־הדתי הנקלע למתח בין מחויבותו הדתית לבין שותפותו הגוברת והולכת בחיי החולין הציבוריים.

הוגיה של הציונות הדתית חוזרים ומשננים את משנתו של הרב קוק המבטיחה כי החילון אינו אלא מומנט בדיאלקטיקה האלוהית האמורה להשיב את העם למקורותיו או "לעצמיותו", ובינתיים אין הם מסגלים לעצמם דרכים להתמודדות עם המציאות הריאלית היומיומית. דומני שאחד היחידים בין הוגיה ומנווטי דרכה של הציונות הדתית שהכיר כי קיומה של מדינה חילונית מציב את הציונות הדתית בפני משבר קשה, היה הרב משה צ. נריה, מורם ומנהיגם של דורות רבים מבני הציונות הדתית. הרב נריה ניהל פולמוס קשה נגד הצעותיו של ליבוביץ לרפורמה חקיקתית בתחום השבת. את ביקורתו ניסח בסדרת מאמרים הקרויים "קונטרס הויכוח", שפורסמו בכתב־העת בטרם, שם פרסם גם ליבוביץ את הצעותיו. בניגוד לביקורתו ב"קונטרס הויכוח", מגלה הרב נריה, בהרצאה שנשא בוועידה הי"א של הפועל המזרחי, בג' בחשוון תשי"ג, עד כמה עמוקה גם אצלו תחושת השבר. אמנם הוא ממשיך בפולמוס עם ליבוביץ: אין הוא מכיר במשבר בדת. ואולם הרב נריה מכיר במשבר אחר, המשבר שבו נתונה הציונות הדתית: "שום משבר בדת לא נתחדש... עם קום המדינה. המשבר היחיד הידוע לי הוא משבר הציונות הדתית, למראה הנחת היסודות לבניין המדינה היהודית החילונית, ככל הגויים" (נריה תשי"ג, 3).

לדעת נריה, הבעיה העמוקה של הציבור הציוני־דתי במדינת ישראל אינה בעיית הדו־קיום שבין דתיים לשאינם דתיים: "אילו היה כך המצב היה הכל מסתדר. השאלה היא כיצד יוכלו לחיות יחד אדוקי דת הקודש עם אדוקי דת החולין" (שם, 5). תקומתה של המדינה לא פתרה את הבעיה, ויחסית לתקופת היישוב אף הורע המצב בשני מובנים:

> א. הקבוצה החילונית משתמשת בחוקי מדינה ובמכשירי ביצוע של מדינה;
>
> ב. הקבוצה החילונית היא נציגותו המוסמכת של העם כלפי פזורי הגולה וכלפי עולם הגויים, ולא רק קיבוץ יהודי מסוג מסוים, לאמור: המדינה החילונית מתיימרת להיות המשך נאמן, כביכול, של עם ישראל לדורותיו (שם, 13).

לא ייפלא אפוא כי לנוכח נסיבות אלו מדבר נריה על "המשבר הנפשי שלנו" (שם). משבר זה מתמצה בכך שהציוני־הדתי לכוד בין שתי

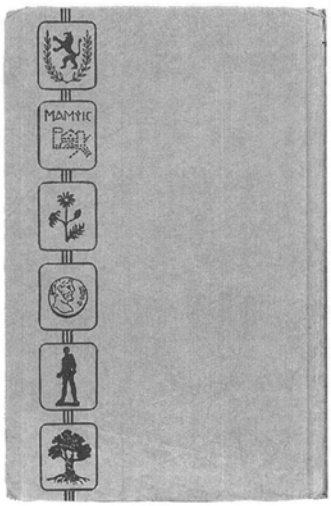

'שמות ישובינו', ילקוט שמות מאת זאב וילנאי, הוצאת מסדה, רמת־גן.

1956 ינואר *12* > כוכבת הקולנוע, חיה הררית, באה לחופשה בארץ משהותה באירופה ומספרת על מגעיה עם עולם הקולנוע והתיאטרון האירופי. *14* > מזכ"ל האו"ם, דאג המרשלד, מודיע כי ייצא למזרח התיכון כדי לנסות לפשר בין ישראל למדינות ערב. *17* > עמוס בן־גוריון תובע פיצויים משורת המתנדבים על שהוציאה דיבתו רעה כשפרסמה בביטאונה כי סגר תיק חקירה של ידידו, ישעיהו ירקוני, שנחשד בתרמית. העולם הזה מאשים את עמוס בן־גוריון שהיה מעורב במעשי שחיתות נוספים ובכלל זה מעשי ביזה במהלך המלחמה. בן־גוריון מצדו מאשים כי קיים קשר בין שורת המתנדבים לבין העולם הזה ומבקרים אחרים של השלטון כאליעזר ליבנה, ישעיהו ליבוביץ ושמואל תמיר. פרשה זו ופרסומים נוספים על שחיתויות, שגררו תביעות דיבה, מובילים להצעות שונות להתמודד עם "בעיית חופש העיתונות". היועץ המשפטי, חיים כהן, מציע רישוי ממשלתי של עיתונאים. *18* > צ'כיה חותמת על הסכם אספקת נשק לסוריה. *19* > דו"ח של ממשלת בריטניה טוען כי משלוחי הנשק לארצות ערב לא הפרו את מאזן הכוחות באזור. > גינוי חריף של מועצת הביטחון לישראל על פשיטה על עמדות סוריות בחוף הכנרת. *26* > נוסדת קרית גת.

+ הפריסאית, מאת אנרי בק, בתיאטרון זירה; שירים ראשונים, ספר שירים ראשון של נתן זך. > ילקוט הכזבים, של חיים חפר ודן בן־אמוץ, יוצא לאור לאחר מסע פרסום ממושך וזוכה להצלחה מסחרית אדירה. > מעיינה, הצגה בתיאטרון הבימה על פי מחזה של משה פוליטי, עולה חדש מיוון: התפכחות ואכזבות מן החיים בקיבוץ. > ריקוד קאמרי, ערב לארבעה רקדנים של נועה אשכול. אשכול מתחילה לפתח את שיטת התנועה שלה: הרקדנים מופיעים בכמה קטעים קצרים, ללא מוסיקה ובליווי מטרונום בלבד. > קרונות רכבת שנרכשו מגרמניה בכספי השילומים נכנסים לשירות. > יצחק שמעוני חוזר לארץ מהשתלמות בארה"ב, עם הצעות לתוכניות בידור ואקטואליה קלות ברדיו. אחת מהן, ינשופים וחיוכים משודרת פעמים אחדות ונפסלת. תוכנית אחרת, שלושה בסירה אחת, הופכת להצלחה הגדולה של הרדיו.

פברואר *6* > שביתה כללית של האקדמאים בישראל, כולל רופאים ומהנדסים. נמשכת 11 יום. בעקבות השביתה מוקמת מחלקה עצמאית לאקדמאים בהסתדרות. *7* > הפגנות בסח'נין נגד הפקעת אדמות. *8* > שיחות בוושינגטון בין בריטניה, צרפת וארה"ב בדבר הפגת המתיחות במזרח התיכון, מסתיימות ללא החלטה. > הסכם בין מצרים לבנק העולמי למימון בניית סכר באסואן. *9* > "מלכות ישראל עד גדות היאור והפרת", ראיון בהעולם הזה עם ישראל אלדד, שתומך ב"מהפכה ציונית אמיתית" שתחליף את המשטר המפלגתי המושחת. *15* > על רקע המתיחות בגבולות מחליטה ישראל להפסיק את העבודות להטיית מי הירדן. *23* > הפגנות בכפרים הדרוזיים עספיה וירכא, במחאה על חובת השירות הצבאי. *24* > חרושצ'וב מגנה את סטאלין בוועידה של המפלגה הקומוניסטית במוסקבה.

+ מתיחות בגבול ישראל־מצרים. מצרים מקבלת סירות טורפדו מצ'כוסלובקיה. ישראל מקבלת נשק מצרפת ומבריטניה. > ילד השעשועים של העולם המערבי, של המחזאי האירי ג'ון סינג', מוצג בתיאטרון זירה. > מה בוער, תוכנית של להקת הנח"ל: חלוציות מול ביורוקרטיה קטנה ושחיתות. מערכונים: דן בן־אמוץ ואפרים קישון. > מארתה גראהם מבקרת בארץ עם להקתה.

מארס *2* > מרוקו זוכה לעצמאות. > גנרל גלאב פחה, המפקד הבריטי הוותיק של הלגיון הירדני, מגורש מירדן. כוחות בריטיים בכוננות בקפריסין. בריטניה מחזירה את קציניה המשרתים בלגיון. *3* > הסופר שלום אש משתקע בישראל. *4* > ארבעה שוטרים ישראלים נהרגים מאש סורית בשעה שהם מנסים לחלץ סירה שנתקעה בכנרת. *17* > בכורה למעשה במונית, סרט ישראלי קומי: אפיזודות מחיי יומיום: במילואים, במעברה, בעבודה. כישלון מסחרי. > עשרים פלאחים ותלמידים מכפרים בגליל שובתים כדי להביא לביטול צווי "האזורים הסגורים", המונעים מהם לעבד את אדמותיהם.

+ סמוך לנתניה הוקמה קרית צאנז, מרכז לחסידות צאנז. > הדם אשר בסף, ספר על אברהם שטרן, מאת יעקב וינשל, רופא רביזיוניסט מתל־אביב. > מלחמת בני אור, מחזה של משה שמיר בקאמרי: מלחמתם של הפרושים באלכסנדר ינאי.

נאמנויות, ואין הוא יכול ליישב ביניהן. את מסתו הוא מסיים בשאלה שאין לו מענה עליה: "כיצד לגשר על פני אותה הסתירה הנפשית הפנימית של הנאמנות הכפולה: נאמנות לתורת ישראל ונאמנות למדינת ישראל?" (שם, 14). למרות הניסוחים השונים, נריה כמו סימון וליבוביץ לפניו חש כי הציונות הדתית לכודה במשבר קשה לנוכח המדינה החילונית. ואולם, בראשית שנות החמישים רק סימון הציע חלופה ממשית. נריה וליבוביץ המשיכו לדבוק בשתי הגירסאות של החזון ה"קתולי" הטוטאלי, אבל בד בבד עם ההכרה במשבר, סימן נריה את החלופה הפרגמטית שבה החלה לצעוד הציונות הדתית, וכדבריו:

> כיצד אפוא תתקדם היהדות הדתית בדרכה להשלטת התורה במדינה? דבר זה אין שום חכם יכול לחזותו מראש... מצבנו הוא כמצבו של כל ציבור הנאבק עם כוחות חזקים ממנו. הוא אינו יכול לקבוע מראש את דרכו המעשית. היא נקבעת בהתאם לעצמת ההתנגשות עם הכוחות שמחוצה לו... בציונות לא ניצחו בעלי התכניות המופשטות, אלא דווקא אנשי העבודה המעשית, אשר נאבקו על קביעת עובדות יותר משנאבקו על הכרזות. אנו נאבקים אפוא יום־יום על עובדות (נריה תשנ"ב, 319–320).

נריה ראה את הבעיה בפרספקטיבה של שני כוחות סטאטיים הנאבקים זה בזה: מצד אחד ההלכה כמערכת סגורה וטוטאלית, ומצד אחר מציאות פוליטית חילונית. בניגוד לו, ליבוביץ תיאר את המערכת ההלכתית בצורה חדשה: הוא ביקש לחולל בתוכה את המהפכה הפנימית שתאפשר לה להתמודד מחדש בצורה "קתולית" עם המציאות החילונית. בראשית שנות החמישים היה ליבוביץ שותף לתפיסתם ה"קתולית" של נריה ושל שאר מנהיגי הציונות הדתית בדבר הדת היהודית, וסירב גם הוא למהפכה שהציע סימון.

ואולם לא ארכו הימים, וליבוביץ עצמו הציע מהפכה רדיקלית מזו שהציע סימון. אם סימון ראה בדתיות "פרוטסטנטית" פתרון ארעי לנוכח מציאות חילונית, הרי שליבוביץ, בשלב זה, הציע אינטרפרטציה חדשה של הדת היהודית עצמה. במונחים של סימון, אינטרפרטציה זו רואה בדת היהודית דת "פרוטסטנטית" ולא דת "קתולית". לא אוכל להיכנס כאן לניתוח מפורט של המהפכה ההגותית שהציע ליבוביץ, ולכן אסתפק בציון ההיבטים ה"פרוטסטנטיים" הבולטים. ראשית, הוא מכיר בצורה ברורה במידורם של החיים. יותר מכל הוגה יהודי לפניו, הכיר ליבוביץ בחילונם של מכלול אורחות החיים, למעט התחום הדתי האוטונומי, ובלשונו: "אין האדם הדתי נבדל מן החילוני אלא בזה שבחייו יש נוסף על החולין המשותפים לכל בני אדם פרטי פעילות והתנהגות שמקורם איננו המצי־אות הטבעית אלא ההתכוונות לשם שמים" (ליבוביץ תשל"ו, 142).

מכאן עולים שני דברים: ראשית, בניגוד לתפיסה הרווחת, שאף סימון היה שותף לה, הדת היהודית אינה עוד דת טוטאלית המשתרעת על כל תחומי החיים. היא מצומצמת לתחום מסוים, הוא התחום הדתי־הלכתי שמשמעותו אינה תלויה כלל ועיקר בהקשרי משמעות שמחוצה לו. שנית, ליבוביץ מבצע את מה שכיניתי במקומות אחרים (ראו למשל שגיא 1995ב) "היסט סובייקטיבי". מובנו של היסט זה אינו בהפיכת החוויה האישית למרכז החיים הדתיים. דבר זה כידוע הוא מן הנמנע בהגותו, שכן הדתיות מזוהה עם המעשה ההלכתי. ואולם היסט זה פירושו שהכניסה והמחויבות לאורח החיים ההלכתי מקורן בהכרעתו האישית של האדם. הכרעה זו לפי תפיסתו של ליבוביץ היא האמונה עצמה.

ליבוביץ ניסה לטשטש את המהפכה שחולל. באסופת המאמרים יהדות, עם יהודי ומדינת ישראל, כלל מחדש את המאמר "חינוך למדינת התורה" שהופיע בעבר בקובץ תורה ומצוות בזמן הזה. ואולם משחולל את התפנית לכיוון ה"פרוטסטנטי", שוב לא יכול היה להשאיר את כותרת המאמר שהלמה תפיסה "קתולית". באסופה יהדות, עם יהודי ומדינת ישראל שונתה כותרת המאמר, והוא נקרא "חינוך לתורה בחברה מודר־נית". יתר על כן, ליבוביץ אף נאלץ לתקן את הטקסט ששיקף את הפרו־גרמה ה"קתולית" שלו, אותה עיצב בתחילת דרכו ההגותית. המאמר המקורי מסתיים במלים האלו:

> להיות יהודי דתי הוא תפקיד שאינו מצטמצם בעיצוב אופי אישי מסוים ובהסדר החיים הפרטיים, כי אם חיוב להכשרה לקראת התפקיד הענקי של הקמת חברה דתית. עיקר חידושנו הוא בהכרה העמוקה, שמחוץ למסגרת ציבורית לאומית לא תיתכן היום פעילות חינוכית־דתית. החינוך הופך בעיה פוליטית במובנה הרחב והעמוק: הסדר ענייני החברה והמדינה, הקמת מדינת התורה (ליבוביץ 1954, 67).

באסופה יהדות, עם יהודי ומדינת ישראל, מצטט ליבוביץ קטע זה אגב הוספת שינויים המותאמים למציאות העכשווית. לאחר המונח "מדינת התורה" הוא מפנה להערה חדשה: "מבחינה עקרונית יפה כוחם של דברים אלה גם לאחר הקמת המדינה, העשויה לשמש מסגרת לעיצוב מציאות חברתית יהודית; אולם היום [1975], יש להטעים יותר את המשמעות של עיצוב חיי הפרט במסגרת הקולקטיבית" (ליבוביץ תשל"ו, 45). בהערה זו משתקפת המודעות המסוימת של ליבוביץ לשינוי הדרמטי שחל בהגותו; שינוי שיצר מרחק גדל והולך, ואף מכאיב, בינו לבין ממשיכי דרכו הקודמת בציונות הדתית. זאת ועוד, ליבוביץ טען כי הזיהוי של היהדות עם ההלכה, ועִמה בלבד, הוא אִפיון מהותי־פנומנולוגי של היהדות עצמה. כביכול אין בהגותו שום חידוש, ואין הוא אלא קולה של היהדות עצמה. ואולם גם עיון היסטורי שטחי יוכיח כי הגדרה זו אינה משקפת את הקיום היהודי במלוא גווניו ונופיו. אפיון מהותי זה הוא אפוא ביטוי לעמדה מהפכנית המנסה להטמיע את המהפכה בתוככי העמדה המסורתית עצמה.

מה גרם לשינוי זה בעמדתו של ליבוביץ? כיצד התחוללה התפנית אצל אדם שהיה מחשובי ההוגים בציונות הדתית המסורתית, ובוודאי בין החוגים שייסדו את הקיבוץ הדתי? אני סבור כי הצדק עם אליעזר גולדמן (תשנ"ז, 246–249) שטען כי ליבוביץ חש שהמדינה אינה מתפתחת לכיוון של מדינת התורה; נהפוך הוא, היא מתפתחת כדמוקרטיה חילונית המאדירה את הלאומיות לכדי קדושה דתית. מצב זה נתפס בעיני ליבוביץ

'ילקוט הכזבים', שמעו ורשמו דן בן־אמוץ וחיים חפר, הוצאת הקיבוץ המאוחד, תל־אביב.

1956 אפריל *3* > ארבעה חיילים נהרגים בהתקפות מצריות. ישראל מפגיזה את עזה. עשרות הרוגים ופצועים. *5* > הצבא פושט על עזה והורס מחנה צבאי. מצרים מגבירה את התקפות הפדאיון. *6* > בעקבות יריות על מכונית בכביש ואדי ערה מוכרזת אום אל פחם כאזור סגור למשך שלושה ימים. מוטל עוצר ונערכים מעצרים נרחבים. *11* > אנשי פדאיון מתקיפים את בית הספר החקלאי בכפר שפריר, ורוצחים בשעת תפילה שלושה נערים ומדריך. *12* > מטוסי קרב צרפתיים מגיעים לישראל. *16* > ישעיהו ליבוביץ מאשים, במאמר בבטבם, את דוד בן־גוריון במניעת חקירה במעשי שחיתות מטעמים קואליציוניים. בחילופי מכתבים פומביים בין השניים נחשף אחד החשודים: ח"כ יצחק רפאל, החשוד בעבירות הברחה. רפאל מגיש תביעת דיבה נגד ליבוביץ, שאותה יבטל לאחר מלחמת סיני. *18* > הקרנת בכורה לסרט ארץ התנ"ך של חברת פוקס המאה ה־20 (טדי קולק: "יותר טוב מכל סרט 'תעמולה' שעשינו"). *24* > הקונגרס הציוני ה־24 נפתח בירושלים. בן־גוריון: "נאצר מכין התקפה". נציגי אלג'יריה בקונגרס דורשים הגברת העלייה, נוכח ההתקוממות הלאומית בארצם. נחום גולדמן נבחר לנשיא התנועה הציונית, למרות הסתייגות הממשלה והתנגדותה לעמדותיו הפוליטיות. *28* > ברה"מ מביעה נכונות לאמברגו נשק במזרח התיכון, תמורת הסדר כולל באזור. מציעה לתווך בסכסוך ומפגינה סימני התקרבות לישראל. *29* > רועי רוטברג נרצח בסמוך לנחל עוז. משה דיין בהלוויה: "אל נא נטיח היום אשמות על הרוצחים. מה לנו כי נטען על שנאתם אלינו? שמונה שנים הינם יושבים במחנות הפליטים אשר בעזה, ולמול עיניהם אנו הופכים לנו לנחלה את האדמה והכפרים בהם ישבו הם ואבותיהם... זו גזירת דורנו זו ברירת חיינו – להיות נכונים וחמושים, חזקים ונוקשים, או כי תישמט מאגרופנו החרב ונכרתו חיינו".

+ כסף כסף כסף, תוכנית של תיאטרון הרוויו דו־רה־מי: מלצר עני זוכה בירושת מיליונים בתנאי שיבזבז מיליון בתוך חודש. תלבושות ותפאורה ראוותניות, ריקודים ופזמונים. > מאמר בעיתון קנדי שוטח את טענותיו של נחום גולדמן בדבר הצורך של ישראל "להשתלב במרחב". גולדמן מציע השקעת הון יהודי בארצות ערב. > לקראת יום העצמאות מפיץ משרד החינוך, תמורת תשלום חובה, חוברת ובה סדר חג העצמאות: מנהגים סמליים, כגון אכילת חובייזה לזכר המצור על ירושלים, או אכילת קרפלך "כסמל למכות שהנחתנו על אויבינו במלחמת העצמאות".

מאי *5* > מהומות בקרית שמונה, כאשר הפגנת פועלים בלשכת העבודה יוצאת מכלל שליטה. הפועלים מוחים על איחור של חודשים בתשלום השכר ועל שליטת מפא"י בחלוקת העבודה. הם מציתים את לשכת העבודה ומיידים אבנים על שוטרים. עשרים ושבעה מפגינים נעצרים, ובמשפטם מודה מפקד המשטרה המקומי כי זהות העצורים נקבעה מראש בתדריך בתחנת המשטרה. *7* > מזכ"ל האו"ם, דאג המרשלד, משיג לאחר סיור במזרח התיכון, הסכמה להפסקת אש ללא תנאים באזור. רגיעה זמנית. *10* > מוקמת העיירה נתיבות. *12* > מרדכי אורן שב לישראל לאחר ארבע שנות מאסר וחצי בצ'כוסלובקיה באשמת ריגול. > שביתת עיתונאים בהארץ והבוקר.

+ האצה במירוץ החימוש. ארה"ב ובריטניה דוחות הצעת ברה"מ לאמברגו. > תערוכת ציורים של חוסים בבית החולים לחולי נפש בעכו מוצגת במוזיאון תל־אביב. > השחקן דני קיי מבקר בארץ. > איומים על הורים באור־יהודה, במסגרת מאבק על שיבוץ תלמידים בין אנשי החינוך הממלכתי לממלכתי־דתי. > ספינת הקרב האמריקנית אלבני מארחת אזרחים ואישי ציבור על סיפונה בנמל חיפה. > אבראהים עזאת, עיתונאי מצרי מהשבועון רוז אל יוסוף מבקר בארץ בחשאי, כאורח הממשלה. השבועון קורא להשלמה עם עובדת קיומה של ישראל. לאחר חזרתו מפרסם עזאת כתבות אנטי ישראליות. > תקליט ראשון ללהקת הנח"ל.

יוני *10* > תנועות המזרחי והפועל המזרחי מתאחדות ונוסדת המפד"ל. *12* > שלטונות מרוקו מפזרים את הארגון הציוני קדימה ומצמצמים את אפשרויות העלייה לישראל. *13* > בריטניה משלימה את פינוי תעלת סואץ. *18* > משה שרת נאלץ להתפטר מתפקיד שר החוץ על רקע מאבקיו בבן־גוריון. גולדה מאיר תופסת את מקומו. > נאצר מכריז על כוונתו לשחרר את כל עמי ערב. *19* > בנצרת נערך ערב לכבוד הסופר ג'בראן ח'ליל ג'בראן. *21* > העולם הזה מודיע בתמונת שער

כמגונה מבחינה מוסרית וכעבודה זרה מבחינה דתית. לנוכח מצב זה יכול היה ליבוביץ לבחור בפתרונות שונים, החל משלילת המדינה שלילה מוחלטת, בדומה לעמדת החוגים הקיצוניים של החרדים, וכלה בבחירה בפרוגרמה מתונה של הצבת יעדים בני־השגה.

ליבוביץ לא היה יכול לבחור באפשרות הראשונה, שכן הוא היה ונותר ציוני, גם בשעה שיצק משמעות חדשה למושג "ציונות". אך גם האפשרות השנייה לא נראתה בעיניו, שכן מחירה היה דלדולם של החיים הדתיים והשחתתם. לפיכך בחר בדרך חדשה של עיצוב תפיסה יהודית "פרוטסטנטית". הגותו המאוחרת של ליבוביץ היא היענות לאתגר שסימון ראה בבירור. אלא שעם סימון הציונות הדתית הוסיפה לנהל שיג ושיח, ואילו הגותו של ליבוביץ נפלה על אוזניים ערלות. תשובתה השלילית של הציונות הדתית לשאלותיו של סימון סימנה את הבאות. לנוכח המציאות של מדינה וחברה חילוניות, חזרה הציונות הדתית להיאחז בדגמים "קתוליים" נוקשים יותר ויותר.

במאמרי "ציונות דתית בין סגירות לפתיחות" (בהכנה), ניסיתי לבסס את הטענה כי מקורה של סגירות זו הוא במודל הבסיסי שדרכו הסתגלה הציונות הדתית לעולם המודרני־חילוני שב"חוץ". עיקרון הפתיחות הותווה מראש על ידי יכולת הסיגול של ה"חוץ" ל"פנים"; של העולם המודרני למה שנתפס כיהדות. מה שקבע את גבולות הסיגול הוא יכולת הפרשנות הפנים־דתית, שפירשה תופעות שונות של המודרניות באמצעות מושגים דתיים. לכן שיתוף פעולה עם החילונים אפשרי, שכן ניתן היה לפרשו במושגים דתיים. אבל הכרה בעולם החילוני כעולם בעל ערכים עצמאיים אינה אפשרית, שכן הכרה כזו מהווה, כך הניחו הוגיה של הציונות הדתית, ערעור המחויבות הדתית. לאמיתו של דבר, הציוני הדתי בדרך כלל גם לא נדרש להכרה כזו. מבחינה מעשית הספיקה המהפכה הרעיונית שכבר ביצע כדי להירתם למפעל הציוני.

ואולם יכולת הסיגול וההפנמה של העולם החיצוני הלכה ונפגמה, בעיקר מפני שבמדינת ישראל התחזקו המגמות הדמוקרטיות־ליברליות והחילוניות. החזון הציוני־דתי, ששרטט תמונת עולם אידיאלית, המשלבת אוטופיה ורומנטיקה של שיבה אל היהדות ה"מקורית", ספג מכה קשה. סימון היה הראשון שחש בצורך להתמודד מחדש עם האתגר שאליו נקלעה הציונות הדתית, והציע מחשבה ומהלך חדשים, ואלה הבשילו בהגותו של ליבוביץ. אלא שהזרם המרכזי של הציונות הדתית דחה מהלך זה, ולדחייה זו היו שותפים גם אנשים כמו הרב נריה, שחשו במשבר שבפניו עומדת הציונות הדתית.

מאז סימון וליבוביץ לא הציעה ההגות הציונית חשיבה חדשה שתוכל להתמודד עם האתגר של חילוניות ושל חברה ליברלית פלורליס־טית. הציונות הדתית שילבה פרגמטיזם בתיאוריה "קתולית" שהלכה ונעשתה קשוחה ודוגמטית יותר ויותר. מה שהחל כמהפכה הסתיים בחשיבה שאין לה כמעט דבר עם ההוויה האקטואלית של מדינת ישראל; בכך הלכה הציונות הדתית והתקרבה אל הציבור החרדי. להערכתי, אם לא תערוך הציונות הדתית בדק בית של עולמה הדתי ותציע מהפכה חדשה, תתמוסס בקוריוז אל תוך העולם החרדי מזה, ואל תוך העולם החילוני מזה, או שתיוותר בשולי ההיסטוריה היהודית.

אבי שגיא – המחלקה לפילוסופיה, אוניברסיטת בר־אילן ומכון שלום הרטמן, ירושלים

1956 של זיוה שפיר, "נערת זוהר ישראלית" שתשחק בסרט הוליוודי. 24 > בחיפה מתכנס הוועד העממי למאבק נגד הממשל הצבאי, שנוסד כמה ימים קודם לכן בנצרת, ביוזמת מק"י ובשיתוף בעלי קרקעות ומוכתארים. מאבק נגד הכרזת עשרות אלפי דונם של קרקע ערבית כשטח צבאי סגור. הממשל אוסר את הכניסה לחיפה ומגביר את נוכחות המשטרה. 26 > חילופי אש והרוגים ישראלים ופלסטינים בגבול ירדן.

+ הרדיו מתחיל לשדר תוכניות במימון גופים ציבוריים או ציבוריים למחצה. > זיוה בר־עשת, רומן אירוטי למחצה של יעקב דב אהרן: סיפור אהבה בין קיבוצניקית נשואה לקצין בצבא קבע. > הוא הלך בשדות מוצג מחדש בקאמרי לאחר שכתוב של משה שמיר. > אילקה ואביבה, "צמד זמרים עממיים", מקליטים אריך נגן בארה"ב: שירים מארץ כנען.

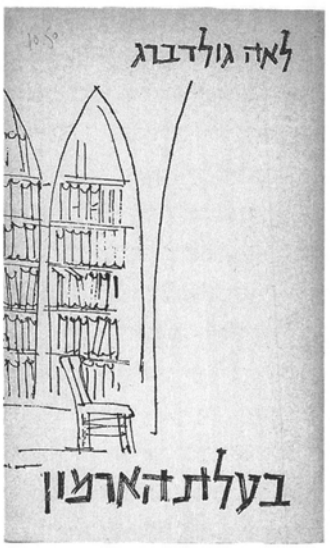

'בעלת הארמון', סיפורים מאת לאה גולדברג, ספרית פועלים, מרחביה.

יולי 1 > חרושצ'וב מזהיר: מלחמה במזרח התיכון תיהפך למלחמת עולם שלישית. 6 > הממשל הצבאי מקשה על פועלים במשולש לקבל אישורי עבודה מחוץ לתחום המושב שלהם. כעבור שבוע מתה תינוקת בת תשעה חודשים שנאסר להסיעה לבית חולים. 10 > שני ישראלים נרצחים מן המארב בערבה. 11 > בכדורגל: ישראל־רוסיה 5:0 במוסקבה. 16 > הנרי ביירוד, שגריר ארה"ב בקהיר ותומך נלהב בהתקרבות בין ארה"ב למצרים, מסולק מתפקידו. 17 > הסכם אספקת נפט נחתם בין ישראל לברה"מ. 18 > טיטו, נהרו ונאצר מכריזים על תמיכתם בברית באנדונג של מדינות אפריקה ואסיה. 20 > ברוך קורצווייל כותב בהארץ על "נושאים חדשים בסיפור הישראלי": הסופרים כותבים פחות על חיי הקיבוץ והמלחמה, בסגנון פחות נטורליסטי ורפורטז'י, והסיפורים משתחררים מנטייתם הנרקיסיסטית. מציין לטובה את ספריהם של יהודית הנדל ודוד שחר. 21 > ארה"ב וברה"מ מודיעות כי לא יממנו את בניית הסכר באסואן. 26 > נאצר מלאים את תעלת סואץ. 28 > שער בהעולם הזה וכתבה על צעירי בן־גוריון, בהם שמעון פרס וטדי קולק תחת הכותרת: "בן־גוריון – דיקטטורה בדרך?"

+ משרד הפנים מעכב דרכונים ומקשה על היציאה מהארץ: "אנו מסתכלים על הנסיעות לחו"ל בעין זועמת". > נערות במבחן, רומן התבגרות על נערה המצטרפת לאצ"ל, מאת טובה אליצור. > דו"ח אונסקו: בישראל 10 אחוזים אנאלפביתים שאינם מאזינים לרדיו או צופים בקולנוע; 21 עיתונים יומיים ו־130 בתי קולנוע. > אשת הסנדלר הנפלאה של פדריקו גרסיה לורקה בתיאטרון זירה. > אבא שלי, תוכנית חדשה של דו־רה־מי.

אוגוסט 1 > גיליון ראשון של בימה, שבועון מצויר פרו־ממשלתי, המציג עצמו כבלתי תלוי ועתיד לעסוק בסנסציות, ברכילות, בהשמצות נגד אישים וגופים אנטי ממסדיים ובכתבות מחמיאות על מקורבי בן־גוריון. יוצא לאור בעברית, באנגלית, בצרפתית ובפולנית. במערכת: שלמה טנאי, חזי לופבן ודוד אבידן. > נדחית בקשתו של שאול מעתוק, עולה מעיראק שלא נקלט בישראל, לחזור לארצו. מעתוק כותב מכתבים למלך עיראק, לאישים ערבים ולאו"ם ושולח את בניו למיסיון. 7 > בריטניה וצרפת מקימות פיקוד משותף לאפשרות פעולה בסואץ. 12 > מנחם בגין קורא במסיבת עיתונאים למלחמה במצרים. 16 > נפתחת ועידה בינלאומית גדולה בלונדון לדיון במשבר סואץ. > התקפה על אוטובוס בדרך לאילת; ארבעה נוסעים נהרגים. 22 > פליטים פלסטינים בעזה באימונים צבאיים בכתבה מצולמת של עיתונאי אמריקני בהעולם הזה.

+ צעירים דרוזים בגליל מתארגנים לפעילות ציבורית לשיפור מצבם. כתוצאה מכך, קופת חולים מודיעה על נכונותה לפתוח סניף בדלייה אל כרמל. > בן־גוריון מול עבד אל נאצר: סרט טלוויזיה אמריקני, שהוזמן על ידי המגבית, מוקרן בארץ; כולל ראיונות עם מנהיגים ערבים.

ספטמבר 1 > הרוג ושלושים פצועים במהומות שבת בירושלים, לאחר פירוק הקואליציה בעירייה והדחת סגן ראש העירייה החרדי, מאיר פרוש. 7 > חבורת עולים מעיראק רוצחת בעל בית קפה פלסטיני ברמלה. בתגובה שובתים תושבי העיר הפלסטינים במשך שלושה ימים. 8 > שגריר צרפת: במקרה של התנגשות עם מצרים, תצטרף ישראל לבריטניה